

בכורות ז

משה שווערד

1. רש"י מסכת בכורות דף ז עמוד א

כר"ש - דאסר ליה היכא דאין בו מקצת סימנין וקאמר דאם יש לו סימן אחד של טהרה שדומה לאמו במקצת מותר.

2. תוספות מסכת בכורות דף ז עמוד א

זה אי אתה אוכל - גמל ושפן כתיבי בקרא אבל אתה אוכל הבא בסימן אחד לאו בסימני טהרה איירי דממעלה גרה וממפריסי הפרסה אלא בדמי למקצת סימנין לאמו ביד וברגל ובצמרן (ולד) סימני טהרה בעי.

זה וזה גורם & חוששין לזרע האב

3. תוספות מסכת בכורות דף ז עמוד א

והא איפכא שמעינן להו ולד טריפה - ... ומה שמזכיר כאן זה וזה גורם ופר' אותו ואת בנו (חולין עט:): נקט לישנא דחוששין לזרע האב משום דהכא איירי בדבר הבא מהיתר ואיסור [שייך שפיר] זה וזה גורם ומיהו קשה כיון דאין חוששין לזרע האב מאיזה טעם תחשב ולד טריפה זה וזה גורם לא יחשב שאור גורם וליתסר.

4. ספר יד בנימין

בא"ד ומה שמזכיר כאן זו"ו גורם ופי' אותו ואת בנו נקט לישנא דחוששין לזרע האב משום דהכא איירי בדבר הבא מהיתר ואיסור וכו' עכ"ל. [ר"ל דהכא גבי ולד טריפה וכן גבי טמא שנולד מן הטהור ועיטורו מהטמא שייך שפיר הלשון זו"ו גורם לאוסרו באכילה משא"כ התם בחולין לענין תערובת מיירי דהיינו לענין כלאים דכל חד וחד לחודי' שרי נקט הלשון חוששין לזרע האב וק"ל.

5. חדושי הגר"ח הלוי - הלכות מאכלות אסורות פרק ג הלכה יא

ולפי זה יתבאר היטב החילוק שבין הך דינא דחוששין לזרע האב ובין הדין דזה וזה גורם מותר, דהנה יסוד הפלוגתא אם חוששין לזרע האב איתא לקמן דף ע"ט [ע"א] לענין ארבעה מילי, אם חייל ביה איסורא דאותו ואת בנו, ולענין חלבו אם הוא אסור או מותר, ולענין דמו אם טעון כיסוי אם לא, ולענין אם חייב במתנות כהונה, אשר בכל אלה לא שייך כלל הך דיוצא מן הטמא, דהוא רק על יוצא מן האסור, אבל לא על חיוב מצוה כמתנות וכיסוי, בזה לא שייך כלל דין יוצא, וכן לענין חלב ג"כ לא שייך לומר דין יוצא, דאטו משום דאביו חלבו אסור יהיה דין יוצא גם על חלבו של הולד, הרי החלב והבשר שוין הן דיוצאין הן מחלב האב והבשר דמבלבל זרעיה וכמבואר בסוגיא דחולין דף ס"ט, ולא שייך בזה כלל דין יוצא מן האסור, וגם בדין אותו ואת בנו כיון דאינו מאיסורי מאכלות והנאות ואין בזה איסור חפצא שהחפץ מקרי דבר האסור ממילא לית ביה דין יוצא מן הטמא, אלא פשוט דהדין דחוששין לזרע האב הוא לענין אם הוא חשוב מינא דאבוה אם בהמה אם חיה, וכן אם טמא אם טהור, וממילא אית ביה כל הנך דינים דאבוה מעצמו, שהוא בעצמו כאביו או חיה או בהמה או טהור או טמא:

ולפי"ז הרי ניחא הא דחוששין לזרע האב ולא שרינן ליה מטעמא דזה וזה גורם, דהא דזה וזה גורם מותר לא נאמר אלא היכא דלית ביה איסורא מעצמו, ואיסורו הוא רק מחמת שיוצא מן האסור והאיסור שיצא ממנו הוא דהוי גורם לאיסורו, בזה הוא דהוי הילכתא דזה וזה גורם מותר, משא"כ בהך דחוששין לזרע האב דחייל ביה דין איסורו מחמת עצמו, ואין כאן גורם, כי אם גופן של איסור עצמו הוא דאית ביה מחמת אבוהי, וע"כ שפיר נוהג בו דינא דאבוהי' אם לאיסור אם להיתר וכמו שנתבאר: וכן ניחא נמי למ"ד דזה וזה גורם אסור דאתינן עליה גם בטריפה מצד אביו אפילו למ"ד אין חוששין לזרע האב, משום דנהי דלא חשיב מינא דאבוהי' לענין למיחל ביה דיני אביו מחמת עצמו משום דאין חוששין לזרע האב מ"מ איסורא דיוצא מן הטמא מ"מ אית ביה, ושפיר חייל ביה הך דינא דזה וזה גורם:

6. ספר קובץ שמועות - מסכת חולין אות כט

סט ע"א תוד"ה תלתא לא אמרינן. תימה מאי קמיבעיא ליה והא קי"ל דזוז"ג מותר. מה שלא הקשו כן גם להמסקנא דהאיבעיא היא לענין החלב, נראה לבאר עפ"מ"ש הרמב"ם פ"ה מהל' מאכ"א הי"ב בטעם איסור החלב וז"ל הואיל והוא בא מכלל האיברין

ויש בה איבר אחד אסור והרי זה כחלב טריפה שנתערב בחלב טהורה. מבואר מדבריו דמטעם תערובת אתינן עלה, שמתערב חלב הבא מן האבר האסור עם שאר החלב, ובתערובת איסור לא שייך כלל היתירא דזוז"ג:
 ומה שלא הקשו התוס' כן אמימרא דרב משרשיא, דאמר לדברי האומר חוששין לזרע האב בן פקועה הבא על בהמה מעלייתא הולד אין לו תקנה, י"ל עפמ"ש לעיל נ"ח הני ביעי דטריפה שיחלא קמא אסירא מכאן ואילך הו"ל זוז"ג ומותר. ובתוס' שם ז"ל, אע"ג דבסוף כתובות פסקינן כר' יהודה בפריצות דמספקא ליה ב'פ' או"ב אי חוששין לזרע האב או לא, היינו במילתא דשרי כל חד באפי נפשיה ולא שייך זוז"ג, אבל הכא דחד אסור וחד שרי הו"ל זוז"ג, וכונת קושיתם דאם אין חוששין לזרע האב א"כ הא לא הוי זוז"ג אלא חד גורם. וכן מבואר כונתם בדבריהם בסנהדרין ד"פ ושם ג"כ תירצו כתירוצם דהכא. **וביאור תירוצם, דדין חוששין לזרע האב אינו ענין לדין זוז"ג. דדין חוששין לזרע האב הוא לענין אם הוא חשוב מינא דאבוה, אם בהמה אם חיה, וכן אם טמא אם טהור, וממילא אית ביה כל הנך דינים דאבוה מעצמו, שהוא בעצמו כאביו, חיה או בהמה, טמא או טהור. משא"כ דינא דזוז"ג הוא לענין איסור יוצא, דהתם אין בו איסור מעצמו, אלא האיסור שיצא ונגרם ממנו הוא האוסרו, ובזה קיי"ל דזוז"ג מותר.** משא"כ לענין שם המין למ"ד חוששין לזרע האב, לא שייך למיתי עלה מדין זוז"ג, דהתם אין זה גורם, אלא גופו של איסור עצמו הוא דאית ביה מחמת אבוה. וכן להיפך לגבי איסור יוצא שרינן זוז"ג אפילו למ"ד אין חוששין לזרע האב, דסו"ס האב גורם הוא, ואלמלא הוא לא היה הולד בעולם. ומעתה מבואר דדינא דרב משרשיא דתלי לה בדין חוששין לזרע האב אינו ענין לדין זוז"ג, דהא דבהמה טעונה שחיטה היא מחמת עצמה ולא מחמת שיצאה מאם הטעונה שחיטה, ואף בהמה הראשונה שנבראה בעולם היתה טעונה שחוטה. והספק הוא בעצמו של הולד אם הוא חשוב כאבוה, וזה תלוי רק בדין חוששין לזרע האב, ולא בדין זוז"ג:

איברא דלפ"ז יש להוכיח דלא כמ"ש לעיל באות כ"ד מד' התוס', דלר"ש דאסר קלוט מקרא דאת הגמל משווי ליה מין טמא ממש ואינו איסור בעלמא כטריפה. דהנה בבכורות דף ז' איתא, ר' אליעזר אומר לא בא הכתוב ינו' אלא להוסיף על המותר, ואיזה זה טמא הנוול מן הטהור ועיבורו מן הטמא וכו', עיבורו מן הטמא מי מיעברא וכו' דאיעבר מקלוט בן פרה ואליבא דר"ש וכו', למימרא דר"א סבר זוז"ג מותר וכו', ע"ש. הרי מבואר דקלוט אינו מין טמא אלא איסורא בעלמא איכא עליה, ומש"ה אתינן עליה מדין זוז"ג כבטריפה, ולא מדין חוששין לזרע האב כבטמא. ועוד, אם הוא מין טמא מאי משני דאיעבר מקלוט, סו"ס טהורה מטמא מי מיעברא וצ"ע:

7. הגרי"ז על מסכת בכורות דף ז ע/א

בתוס' ד"ה והא איפכא, ומה שמזכיר כאן זה וזה גורם ובפרק אותו ואת בנו נקט לישנא דחוששין לזרע האב וכו', צ"ע, דאטו זה רק שינוי בלישנא הלא זה מחלוקת מיוחדת, **והנה הגר"ח בספרו (בהל' מאכ"א פ"ג הלי"א) כתב דבאמת הוי ענין חוששין לזרע האב, וזה וזה גורם שני ענינים נפרדים, דהיכא דאיירי לענין מין כגון פרה שילדה, הוי ולד פרה אף דדומה לחמור מ"מ הוא מין פרה, וזהו דמסיים סיפא דמתניתין ומה הם באכילה בהמה טהורה שילדה כמין בהמה טמאה מותר באכילה וכו' שהיוצא מן הטהור טהור, היינו דהוי מינו והוי בעצמותו טהור, ובזה שייך ענין חוששין לזרע האב לאיזה מין ליחסו, אבל היכא דלא שייך ענין מין כי אם איסור והיתר, התם כבר שייך לזה וזה גורם, כגון בטריפה דאין שייך לומר שהולד הוי ג"כ בעצמותו טריפה, אלא דאיסורו משום נולד מטריפה א"כ כבר הנידון אם זה וזה גורם אם הוי בא מאיסור או מהיתר ע"ש,** ולפי"ז לכאורה קשה מהמשנה דידן דאיירינן לענין עיבורו מן הטמא, ומדמה הגמרא הפלוגתא דזה וזה גורם דאיירי לענין טריפה, והכא הלא שייך ענין חוששין לזרע האב, מאחר דהנידון כאן אודות החפצא גופא מאיזה מין הוא שייך, ולא משום דאתא מכח מאן:

והקשו זאת להגר"ח והשיב דהלא הכא מוקי דא"א להיות עיבורו מן הטמא ממש דאין טהור מתעבר מטמא, אלא בקלוט שנוול מפרה דהוי רק חפצא של טמא אבל לא מין טמא, דאדרבה במינו הוא בטהור ורק דאמרינן כיון דהוי קלוט אז הוא טמא, וא"כ אין כאן ענין של מין ורק יוצא מטמא, וא"כ הוי שייך שוב לזה וזה גורם ולא לחוששין לזרע האב עכ"ל, (א"ה, ע"ג גם בחידושי הגר"ח סטנשל בכורות ז):

אמנם עדיין צ"ע כיון דהגמרא דנה מכה קראי דשה כשבים וכו', שיהיה כל הנדון רק מכה איסור יוצא ולא מאיסור עצמותו, והנה לקמן (דף י"ב ע"א) אמרינן דלר"א אין פודין בו אע"ג דשרי באכילה דכלאים גמור הוא, ע"ש בשיטה מקובצת (אות ח'), ואע"ג דצ"ע באמת בדברי השטמ"ק, מאחר דלר"א הרי מותר באכילה, מ"ש דאין פודין בו, אבל מוכח מדברי השטמ"ק הנ"ל דגם לענין פודין חשיב ככלאים ע"כ דהוי בעצמו מין כלאים, ולא משום איסור יוצא דיינין הכא, ואפשר לומר דהא דמדמה הגמרא לענין זה וזה גורם, זהו רק בס"ד דאיירינן לענין איסור יוצא, אבל למסקנא דדחי הגמרא דלא תלוי בפלוגתא זו, אפשר דאח"כ דאיירינן הכא באיסור עצמו ולא בענין יוצא, ולא שייך כלל לזה וזה גורם כי אם לענין חוששין לזרע האב, אבל לפי"ז יש לעיין אם ר"י בעלמא ס"ל חוששין לזרע האב ור"א ס"ל אין חוששין לזרע האב כיון דפלוגתא זו תלוי בזו:

8. ספר יד בנימין

שם בגמ', עני מינה מרז ששת מי רגלים של חמור מהו וכו'. הנה מדבציא לי' צמי רגלים של צהמה טמאה משמע דנשל טהורה פשיטא דשרי, ואולם צמי' ליו"ד סי' פ"א כ' דד"ז תליא בפלוגתא דראשונים שהוצא נטור לענין מי חלב של טהורה לדעת הר"ר שמתה ז"ל דמתיר ה"י מותר אצל לדעת הר"ר אליעזר דאוסר צמי חלב ה"י צמי רגלים אסור, וכנר תמה צמי' דלפי"ז אמאי קמיבעיא לי' נגמ' כאן רק צמי רגלים של טמאה, וצ"ד אנה"ס לשו"ע שם ראיתי שמתה על טמיהם הצמי, דהא כיון דעיקר

9. ספר יד בנימין

דף ז' ע"ב בגמ' ואיכא דאמרי דקוסים וגמלים
לא קא מיבעיא להו ללא
שמו אינשי וכו'. הטילוק שבין צ' הלשונות
ללשונא קמא לא אסר רק דמזור דמין טמא
מיקרי הואיל ועיירי ודומה לחלב וללשונא
נפרא אף דקוסים אסר אלא ללא מיבעיא ליה
משום דלא שמי אינשי וכן הוא בתוד"ה רז

10. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ד הלכה כ

עור הבא כנגד פניו של חמור מותר באכילה מפני שהוא כמו הפרש ומי רגלים שהן מותרין, יש עורות שהן כבשר והאוכל מהן כזית כאוכל מן הבשר, והוא כשיאכל אותן כשהן רכים. השגת הראב"ד: עור הבא כנגד פניו. כתב הראב"ד ז"ל רב ששת פשט להו לאיסורא במסכת בכורות ממתני', עכ"ל.

11. מגיד משנה הלכות מאכלות אסורות פרק ד

[כ] עור הבא כנגד פניו של חמור וכו'. מימרא דרב הונא פ"ק דבכורות (דף ז'): וסייעיה רב חסדא ממתני'. ועל מ"ש רבינו כמו הפרש ומי רגלים שהם מותרין כתוב בהשגות א"א רב ששת פשיט להו לאיסורא במסכת בכורות ממתני' ע"כ. וכבר כתבתי בזה פ"ג ונתתי טעם לדברי רבינו שסבור דההיא דרב ששת לאו הלכתא שהיוצא מן הטמא טמא מגופיה דטמא הוא דוקא וכן דעת קצת מן המפרשים ז"ל. ויש ראייה לדבריהם מחלב הקיבה הנזכר בסמוך שהוא מותר שאינו אלא כפרשא בעלמא וכן מפרש שור הנסקל שהוא מותר למטה כנזכר בפ' זה. וי"ל דשאני התם שמינן טהור ולפי זה קיבת הטמא תהיה אסורה ומכל מקום הא דעור הבא כנגד פניו של חמור שהוא מותר משמע דדיוקיה דרב ששת אמתני' דאמר דאתי מיניה דטמא טמא לאו הלכתא היא. ואני תמה מהרמב"ן ז"ל שפסק בהלכות בכורות כרב ששת דמי רגלים אסורין ופסק דעור הבא כנגד פניו של חמור מותר משום דפרש בעלמא הוא ולא אוכלא הוא כלל משא"כ במי רגלים:

12. ספר יד בנימין

שם בגמ', ומוציא אני דבש גזין וזרעין וכו'.
נ"צ מה שהקשה צ"י מנ"ל
למעט דבש גזין וזרעין הא בקרא לא מוזכר
כלל דבש רק מדיוקא דאכל אחא אוכל מה
שעוף משריץ ילפיי לה וא"כ גם דבש גזין
וזרעין בכלל, עיי' מה שהציא בזה צמעדני
יו"ט על הרא"ש ס"ק ל' צ"ס הרמ"י ז"ל
(הלכות) ליישב.

13. ספר איזהו מקומן

מיהו הטור (יו"ד קס"י פ"א) הקשה בשם סה"מ, דהרי אף גופי הדבורים שהן נותנין טעם מעורבין בדבש, וכשמפרישין הדבש מהן מחממין ומרתיחין אותן ובלע הדבש מהן. אלא שכתב דמ"מ מותר לפי שהוא נותן טעם לפגם.
והנה לכאורה היאך שרינן לשיטתו נותן טעם לפגם לכתחילה - כתב הפמ"ג (סי' פ"א צ"א נשפתי דעת סקכ"ז), דחשיב בדבעבד דאל"כ יפסיד כל הדבש, ואף היורה משום הכי שריא. ומיהו כתב דלכתחילה יש לחמם שלא יהא יד סולדת בו, וגם לא ישהה לכתחילה ג' ימים דהוה כבוש.

ג) טעם היתר אכילת דבש אף שגוף הדבורים מעורב בו:
כתבו תוס' בע"ז סט. (ד"ה ההוא) וז"ל ייש לתמוה עכשיו היאך אנו אוכלים דבש דבורים והלא רגלי הדבורים מעורבים בדבש, ואע"ג דהוי פגם מ"מ השרץ עצמו דאיפגם מיתסר לכו"ע, לכן נראה לר"ת דודאי רגלי הדבורים כיון דעצמות בעלמא נינהו מותרים, עיי"ש.

14. ספר איזהו מקומן

אמר רב ששת כגון שמצאו דרך הרעי רב פפא אמר כגון שמצאו דרך בית הבליעה רב נחמן אמר כגון שמצאו שלם:

צ"ע דאי מיירי מתני' באוקימתא שודאי לא השריץ כיון שנמצא בבית הרעי או בית הבליעה, אמאי קתני מתני' דחזייה דבלע, אפילו לא חזייה הרי ודאי בלעו?

א. כתב הרש"ש דמסקנא דסוגיין "וכמי שבלע לפנינו דמי" קאי על כל התירושים, כלומר דהשתא מפרשינן דמתני' לא קאמרה דחזינן שבלע, אלא מסתמא בלע. [אמנם הוסיף דמפירש"י משמע דקאי רק על דברי רב אשי. וכן משמע מדברי רגמ"ה, ומגירסת שטמ"ק (אות י"ד), וכן דקדק בחי' הגרי"ז מדברי תוס' (יש ד"ה רז דגיס) שהתירו דג שקורין מרנ"ש הנמצא בדג בלינ"א אף דלא חזינן דבלע, רק לאחר שהקדימו דהלכה כרב אשי.

ב. והח"נ תירץ דלשאר אמוראי אי לא חזיניה דבלע הוה אמרינן דלעולם השריץ הטמא את הטהור, ואחר שילדו חזר ובלעו ולכן נמצא ברעי או בבית הבליעה ונמצא שלם וגדול, אבל אי חזיניה דבלע ליכא למיחש להכי, עי"ש.

15. ספר איזהו מקומן

רב אשי אמר רוב דגים במינן משריציין וכמי שבלע בפנינו דמי:

א] תוס' והרא"ש והרמב"ן בהלכותיו פסקו הלכה כרב אשי דהוא בתראה, ולפיכך דג טהור הנמצא במעי טמא מותר ואפילו לא חזיניה דבלע. וכן הרמב"ם (מאכל"א פ"א ה.ו.) כתב "דג טהור הנמצא במעי דג טמא מותר", וביאר המגיד משנה שלא כתב כלשון המשנה "דג טמא שבלע דג טהור", לאשמרעין דאין צריך שבלע לפנינו אלא אפילו נמצא כשר.

ג] אם נמצא הדג הטהור בבית הרחם של הטמא - כתב הט"ז (פג. יג.) דלכו"ע אסור, אלא דלא חשו הטור ושו"ע לכתוב דין זה כיון דמיעוטא הוא ולא מצוי. ברם הש"ך (סקק"ט) כתב דאפילו נמצא בבית

הרחם מותר, כיון דרוב דגים במינן משריציין הלכך אמרינן דג עייל ודג נפיק. וכן נקט החסדי דוד (מוספתא פ"א סוף ה"ד). אולם הפר"ח ופמ"ג שם הסכימו לדעת הט"ז.

16. הערות מהרב אלישיב

ביאור קרא שדבר תורה "מתוקים מדבש"

שם. והנה האחרונים הזכירו סברא דהא מילתא דיש כח לדבש להחזיר דבר הנופל בו לדבש, היינו דוקא בחתיכת נבלה אבל כשנופל בו דבר שלם אין בכוחו לבטלו במציאות ולהחזירו לדבש.

וע"ז המליצו את הפסוק "ומתוקים מדבש ונופת צופים" דהתורה מתוקה היא מדבש, דדבש יש בכוחו להפוך לדבש רק חתיכות ולא דבר שלם, והתורה יש בכוחה להפוך את כל האדם לאדם השלם אפילו אדם שהיה שלם ברעתו.